

УДК 7.092:78+130.2+37.013.43

Романенко А.Р.,

пошукувач кафедри теорії та історії культури
Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського,
викладач основного музичного інструмента (фортепіано),
концертмейстер Університетського коледжу
Київського університету імені Бориса Грінченка

Музичний конкурс як соціокультурний феномен у формуванні професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва

Статтю присвячено висвітленню впливу музично-виконавських конкурсів на творчий розвиток та професійну компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва. Підкреслено їх роль у відображенні характерних тенденцій розвитку сучасного музично-виконавського мистецтва та значення супроводжуючих заходів конкурсної діяльності: круглих столів, конференцій, семінарів та майстер-класів тощо. Висвітлено сутність конкурсів у навчально-виконавській діяльності студента; розглянуто музичні конкурси як засіб розширення і збагачення виконавського досвіду майбутнього вчителя музичного мистецтва, його зростання у професійному плані; наведено приклади таких конкурсів; проаналізовано досягнення та перспективи функціонування музичних конкурсів у сучасному культурному просторі.

Ключові слова: музично-виконавський конкурс, соціокультурний феномен, мистецький проект, музично-виконавська майстерність, професійна компетентність, інтегрованість у світовий культурний контекст.

Романенко А.Р.

Музыкальный конкурс как социокультурный феномен в формировании профессиональной компетентности будущего учителя музыкального искусства

Статья посвящена освещению влияния музыкально-исполнительских конкурсов на творческое развитие и профессиональную компетентность будущих учителей музыкального искусства. Подчеркнута их роль в отражении характерных тенденций развития современного музыкально-исполнительского искусства и значение сопровождающих мероприятий конкурсной деятельности: круглых столов, конференций, семинаров, мастер-классов и т.п. Освещена сущность конкурсов в учебно-исполнительской деятельности студента; рассмотрены музыкальные конкурсы как средство расширения и обогащения исполнительского опыта будущего учителя музыки, его роста в профессиональном плане; приведены примеры таких конкурсов; проанализированы достижения и перспективы функционирования музыкальных конкурсов в современном культурном пространстве.

Ключевые слова: музыкально-исполнительский конкурс, социокультурный феномен, творческий проект, музыкально-исполнительское мастерство, профессиональная компетентность, интегрированность в мировой культурный контекст.

Romanenko A.R.

Music Competition as Socio-Cultural Phenomenon in Formation of Future Music Teacher's Professional Competence

The article is devoted to the influence of the music performance competitions upon future music teachers' creative development and professional competence. The role of competitions in the mapping specific trends of development of the modern music performance art is underlined and importance of the events accompanying the competitive activities (round tables, conferences, seminars, workshops etc.) is considered.

Music performance art in the contemporary socio-cultural space is a system, which includes the following components: music performance (creativity, mastery, artistic communication), music education (performance school, teaching staff, educational institutions), concert practice (art projects, festivals, competitions).

Music competition is a socio-cultural phenomenon of contemporary music process, the main form of presentation of the young musicians and modern performance art in general. It is characterized

by the presence of competitive component that requires an extremely high degree of mobilization of abilities and efforts of the participants.

In these circumstances, the valuable attitude to music performance activities of the competitors appears. Participation in the music competitions and festivals promotes and enriches future music teacher's performance experience and his professional growth. The competitions attract increasing number of participants and teachers into the competitive process, they are a nice addition to the educational process. The academic competitions of classical music assist to professional recognition of the winners, promote their concert performance, help in their further progression and cooperation with the orchestras. Most concert artists, world's leading musicians and music teachers usually have the experience of numerous competitions behind. In Ukraine, the musical competitions popularize Ukrainian music, certify integration of Ukraine into a global cultural space.

Key words: *music performance competition, social and cultural phenomenon, art project, music performance skills, professional competence, integration into global cultural context.*

Постановка проблеми. Майбутні вчителі музичного мистецтва в самостійній педагогічній діяльності повинні поєднувати у собі якості як музиканта високої кваліфікації та широкого творчого діапазону, так і носія культурних традицій, культуртрегера. Процес виконавської практики студентів та, як наслідок, підвищення художнього рівня і удосконалення виконавської майстерності мають важливе значення у формуванні їх професійної компетентності. Навчання та професійна практика студентів музично-педагогічних навчальних закладів органічно пов'язані з таким специфічним видом діяльності, як виступ перед слухацькою аудиторією. Адже свої виконавські можливості майбутні вчителі музичного мистецтва будуть реалізовувати як солісти-ілюстратори, концертмейстери на уроках музики і на позаурочних заходах у школі та за її межами.

У період навчання студенти набувають досвіду музично-виконавської діяльності на контрольних заняттях, академічних концертах і сольних виступах під час семестрових та державних іспитів, але цього виявляється замало. Неоціненне значення набувають лекції-концерти, майстер-класи, конкурси, фестивалі, які є формами актуалізації творчого потенціалу виконавця.

Мета статті — визначити роль музичного конкурсу як соціокультурного феномена у процесі формування професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Завдання статті: висвітлити сутність та роль музичного конкурсу у навчально-виконавській діяльності студента; розглянути музичні конкурси як засіб розширення і збагачення виконавського досвіду майбутнього вчителя музичного мистецтва, його зростання у професійному плані; надати приклади таких конкурсів; проаналізувати досягнення та перспективи функціонування музичних конкурсів у сучасному культурному просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виконавський музичний конкурс — це основна форма виявлення талантів, нового типу виконання, надання нових орієнтирів та стимулів тим, хто удосконалює свою виконавську майстерність.

На сьогодні деякі аспекти цього соціокультурного явища вже піддавалися науковим дослідженням зарубіжних мистецтвознавців: Eileen T. Cline [5], D. Elder [6]. Про актуальні проблеми становлення і розвитку конкурсного руху дискутували російські музиканти-педагоги та науковці А. Малинковська, В. Носіна, Н. Толстих та інші на X Міжнародній науковій конференції «Музична освіта в контексті культури» [2]. Цінні відомості містяться в роботах вітчизняних учених, зокрема К. Давидовського [1], Т. Зінської [3], М. Пухлякко [4] та інших.

Виклад основного матеріалу. Роль музичного конкурсу полягає перш за все у показі творчих досягнень виконавців сьогодення та виявленні нових обдарувань, оцінюванні професійності «педагогічних сил», налагодженні творчої комунікації викладачів, обміні досвідом, перегляді та оновленні цілей, завдань, методів навчання, критеріїв оцінювання тощо [див. 2]. Конкурс дає змогу підсумувати певний етап спільної роботи конкурсанта і педагога, виступає показником її якості. Для нього характерна наявність змагального компонента, який вимагає надзвичайно високого ступеня мобілізації здібностей та зусиль учасників. У цих умовах формується ціннісне ставлення конкурсанта, зокрема майбутніх педагогів-музикантів, до музично-виконавської діяльності.

Змагання музикантів проводилися ще у Стародавній Греції та Римі; у середні віки змагалися трубадури, трувери, мінезингери, мейстерзингери. У сучасній формі музичні конкурси зародилися у XIX ст. (1803 р., Париж). Перший міжнародний конкурс (гітаристів) відбувся в Брюсселі у 1856 р. з ініціативи й на кошти російського гітариста М. Макарова. У 1890 р. у Петербурзі на кошти А. Рубінштейна було проведено перший міжнародний конкурс піаністів і композиторів (проходить 1 раз на 5 років до 1910 р. в різних європейських містах: Санкт-Петербурзі, Берліні, Відні, Парижі).

У XX ст. музичні конкурси стали основною формою виявлення талановитих виконавців. З 1957 р. в Женеві почала функціонувати Всесвітня федерація міжнародних музичних конкурсів,

наразі її членами є 120 провідних музичних конкурсів та фестивалів, серед яких: Конкурс королеви Єлизавети (Бельгія), Конкурс Ф. Шопена (Польща), Конкурс П.І. Чайковського (Росія), Конкурс пам'яті В. Горовиця (Україна).

В соціокультурному просторі України функціонують та розвиваються мистецькі проекти, якими є сучасні виконавські конкурси та музичні фестивалі. Так, в Україні проводиться Міжнародний музичний конкурс імені Миколи Лисенка, започаткований у 1962 р. спільними зусиллями видатних українських митців А. Штогаренка, Є. Станковича, М. Скорика, Л. Колодуба, Є. Чавдар, Є. Ржанова, онуки композитора Аріадни Лисенко.

Одне з провідних місць у музичному процесі посідає фортепіанна музика. Про це свідчить тенденція до збільшення в Україні кількості міжнародних та всеукраїнських фортепіанних конкурсів: Міжнародний конкурс молодих піаністів пам'яті Володимира Горовиця (1903–1989) проводиться у м. Києві, запроваджений у 1995 р.; Міжнародний конкурс піаністів пам'яті Еміля Гілельса (1916–1985) проходить у м. Одесі з 2001 р.; Конкурс юних піаністів імені Святослава Ріхтера (1915–1997), який був започаткований на батьківщині піаніста у м. Житомирі і стартував у 2003 р.; Фестивалі-конкурси піаністів, що проводяться у різних містах України: Вінниці, Дніпропетровську, Запоріжжі, Києві, Львові, Ужгороді, Харкові, Херсоні та ін.

Сучасні музичні конкурси визначають кращих, виявляють лідерські якості учасників, сприяють подальшій концертній діяльності переможців. В Україні музичні конкурси популяризують українську музику, засвідчують інтегрованість країни у світовий культурний контекст. Щороку проводяться різноманітні музично-виконавські змагання — міжнародні, всеукраїнські, галузеві, регіональні, місцеві.

Практика проведення музичних змагань показує, що в процесі підготовки до конкурсу у молодих музикантів формується певний комплекс умінь та навичок: технічно-вільне виконання, слухо-інтонаційне чуття, глибокий аналіз музичного твору і обґрунтування його інтерпретації, відтворення художнього змісту твору, вільне оперування музично-теоретичними знаннями, опанування хвилюванням у процесі виконання твору, виконавська надійність і артистизм. Це, в свою чергу, підвищує рівень професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Для підготовки конкурентоспроможних фахівців та майбутніх абітурієнтів у вищих мистецьких навчальних закладах також щорічно проводяться конкурси та фестивалі-конкурси обдарованої молоді:

— Всеукраїнський конкурс-огляд юних піаністів Олени Вериківської (Київський інститут музики ім. Р.М. Глієра), започаткований у 1996 р. Конкурс отримав статус Всеукраїнського (2011 р.)

і увійшов до складу Асоціації академічних музичних конкурсів (Україна);

— Всеукраїнський юніорський конкурс вокальної, диригентської та інструментально-виконавської майстерності. Цей захід щорічно організовує факультет культури і мистецтв Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (з 2002 р.);

— Київський регіональний фестиваль-конкурс «Пролісок», започаткований Інститутом мистецтв Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (з 2009 р.);

— Всеукраїнський фестиваль-конкурс хорового мистецтва «Грінченківська весна», створений Інститутом мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка у 2013 р. та присвячений 150-річчю від дня народження Бориса Грінченка.

Сучасні виконавські конкурси та музичні фестивалі виявили характерні тенденції музично-виконавського мистецтва сьогодення: прем'єрне виконання, майстер-класи в позаконкурсний час, імпровізаційність, орієнтація на широкий спектр музичних стилів та напрямів, нові технологічні пошуки тощо [3].

Досить поширеним стало прем'єрне концертне виконання музичних творів українських композиторів за кордоном (Австрія, Німеччина, Китай, США), що дає можливість молодим музикантам не тільки ознайомити слухачів з українською музичною культурою, проявити свій талант, а й одержати безліч вражень від спілкування із зарубіжними колегами.

У позаконкурсний час нерідко проводяться майстер-класи відомих музикантів. Вони мають відкриту форму проведення занять, тому надають можливість навчатися й іншим музикантам, не тільки учасникам майстер-класів. У такій психологічній атмосфері відбувається колективне вдосконалення виконавської майстерності. Крім того, виконавські конкурси та фестивалі реалізують комплексну програму, в яку закладено широкий спектр музично-освітніх, художньо-мистецьких, педагогічних і психологічних проблем. Для цього в програму включаються конференції, семінари, круглі столи, психологічні тренінги, концерти тощо.

Однією з форм концертно-просвітницької діяльності в Університетському коледжі Київського університету імені Бориса Грінченка є проведення з 2014 р. фестивалю-конкурсу дитячого та юнацького виконавського мистецтва «Кампанелла», в якому молоді музиканти змагаються за спеціальностями: фортепіано, струнно-смичкові, народні та духові інструменти, а також академічний, народний, естрадний вокал та вокал-бандура. Серед кращих молодих виконавців визначаються переможці, які виступають у гала-концерті.

Мета фестивалю-конкурсу: збереження і розвиток традицій вокального та інструментального мистецтва, підвищення художнього рівня

та удосконалення виконавської майстерності юнацтва, виявлення найбільш талановитих учасників конкурсу для подальшого навчання у мистецьких навчальних закладах України, популяризація кращих творів українських композиторів, збагачення духовного життя суспільства.

Завдяки музичному проекту «Кампанелла» юні обдарування мають можливість вийти на велику сцену, розкрити свою самобутність, проявити творчу ініціативу, отримати об'єктивну оцінку висококваліфікованого журі, до складу якого входять заслужені діячі мистецтв, народні артисти України, лауреати міжнародних конкурсів, а також шанс навчатися у мистецьких вищих навчальних закладах України.

За два роки (2014, 2015) проведення фестивалю-конкурсу «Кампанелла» семеро учасників вступили до Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка, тринадцятеро — до Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка, одна учасниця стала студенткою Київського коледжу культури і мистецтв, ще троє — студентами Інституту мистецтв Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, шестеро учасників вступили до Коледжу Київського інституту музики імені Р.М. Глієра, одна учасниця стала студенткою Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського.

Дванадцятирічна Дар'я Сорокіна, яка у 2014 р. виборола Гран-прі Першого фестивалю-конкурсу «Кампанелла» в номінації «Естрадний вокал», пройшла два етапи (із чотирьох) вокального дитячого проекту «Голос. Діти» (2015 р.), талант-шоу телеканалу «1+1».

За час існування цього фестивалю-конкурсу у ньому взяло участь близько 250 юних музикантів м. Києва та області. Це студенти музичних та музично-педагогічних вищих навчальних

закладів I-II рівнів акредитації, учні Київської дитячої Академії мистецтв, дитячих шкіл мистецтв м. Києва, вихованці Дитячо-юнацького центру Дарницького району м. Києва, учні дитячих музичних шкіл Києва, Ірпеня, Обухова, Вишневого, Бучі, Любара.

Фестиваль-конкурс дитячого та юнацького виконавського мистецтва «Кампанелла» став не лише яскравою подією в житті його учасників, а й дієвою формою профорієнтаційної роботи циклової комісії музики та хореографії Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка.

Висновки. Отже, такі мистецькі акції, як музичні конкурси, фестивалі, майстер-класи, прем'єрні виконання дають молодим музикантам можливість проявити себе і водночас стимулюють їх особистісно-професійний розвиток. Музичні конкурси слугують середовищем для збереження традицій академічного виконавського мистецтва та класичної музики в цілому. Незважаючи на постійні художньо-концептуальні пошуки у виконавстві, вони зберігають традиції інтерпретацій. Вдало організовані конкурси стають знаковими культурними подіями, що залучають до класичного мистецтва нових прихильників. Крім того, музичне змагання можна розглядати як музично-освітній проект, в якому представлені традиції різних виконавських шкіл.

Перспективним залишається вивчення української національної музичної школи у контексті культурного діалогу із музично-виконавськими школами світу.

Подальше дослідження означеної проблеми передбачає пошук та осмислення новацій у конкурсній практиці (конкурси ансамблів, викладачів, музичні інтернет-конкурси за відеозаписами, телевізійні з прямою або подальшою трансляцією виступів тощо).

ДЖЕРЕЛА

1. Давидовський К.Ю. Конкурсний рух як чинник формування культурного середовища / К.Ю. Давидовський // Матеріали науково-практичної конференції «Культура і суспільство XXI століття: духовні, культурологічні, соціальні виміри». — К. : НАКККиМ, 2010. — С. 209–211.
2. Детские исполнительские конкурсы: достижения, проблемы, перспективы // По материалам Секции «Исполнительство и педагогика», проходившей в Российской Академии музыки имени Гнесиных 1–3 ноября 2010 г. в рамках X Международной научной конференции «Музыкальное образование в контексте культуры» / ред. А.В. Малинковской.
3. Зінська Т.В. Музично-виконавське мистецтво в соціокультурному просторі України кінця XX — початку XXI століття : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 26.00.01 «Теорія та історія культури» / Т.В. Зінська. — К., 2011. — 18 с.
4. Пухляк М.Е. Проблемные аспекты функционирования музыкальных конкурсов / М.Е. Пухляк // Вестник Томского государственного университета. Культурология и искусствоведение. — Томск, 2013. — № 4. — С. 41–44.
5. Cline Eileen T. Piano Competitions: An Analysis of Their Structure, Value, and Educational Implications. — Dissertation Thesis (D.Mus.Ed.). — Indiana University, 1985.
6. Elder D. 15000 Pianists and their Results in International Piano Competitions (1890–1990). — Alink G.A. Clavier, 32 (7), 1993.